

Vilhelm Ekelund i samtal och brev

Med sin bok *Vilhelm Ekelund i samtal och brev 1922-1949* (Gleerups) har K.A. Svensson enligt förlagsreklamen givit oss en svensk motsvarighet till Boswells eller Eckermanns uppteckningar. Trots Ekelunds ringa likhet med Dr Johnsons frodigt ångande gemyt har det blivit mer Boswell än Eckermann, mer porträtt än skattgömma. Svenssons bok ger många brev och uttalanden av mästaren, som dock saknar den specifika ekelundska komprimering som är verkningsfull. Indirekt blir man alltså övertygad om tänkaren Ekelunds stora tacksamhetsskuld till ordkonstnären Ekelund.

Svensson stod som hängiven och trogen beundrare och vän vid Ekelunds sida från 1922 till slutet. Från 1931 förde han anteckningar över sina samtal med mästaren. Dessa utgör bokens huvuddel. Volymen utfylles av brev, speciellt från tiden 1939-1949, då de levde skilda åt.

Vi vet från de tryckta delarna av korrespondensen med Amelie Posse att Ekelund kunde skriva utomordentligt fina brev. Svensson har ej kunnat ge oss lika värdefullt stoff. Av bitter nödvändighet handlar breven mest om ekonomiska bekymmer, jakten efter förläggare, det dagliga brödet, utmätningshot, skatteskulder. Även däri liknar Ekelund stora svenska brevskrivare som Tegnér och Strindberg. En svensk tradition av beklämmande art.

Svenssons långa inledning har blivit mycket av ett försvar för Ekelunds mera tvivelaktiga attityder. Ibland gör han sig kanske onödigt besvär. Hans iver att skissera en ”demokratisk” Ekelund är varken övertygande eller angelägen. Det ”folkliga” eller ”bukoliska” i hans tankevärld, termer med specifikt andligt innehåll, kan knappast illustreras med biografiska snapshots av fryntlighet mot taxichaufförer och korvgubbar. De låg på ett annat plan.

Hur låg det då till med Ekelunds sympatier för nazism och antisemitism? Frågan är inte oviktig. Svaret måste påverka ens värdering av halten och konsekvensen av hans tänkande. Svenssons försök att sublimeras det betänkliga är inte helt övertygande. Ekelunds första entusiasm för de bruna tycks visserligen ha svalnat till likgiltighet, men han förefaller aldrig ha kommit till ett klart avståndstagande. Det är en ofrånkomlig inkonsekvens. Hitler och hans rörelse borde väl ha tett sig som ett koncentrat av den profetism och patetik han avskydde. Med den betydelse Ekelund inlade i ordet, borde Hitler ha framstått som världshistoriens störste ärkejude.

Problemet vetter mot andra av mästarens mindre stora sidor: raseriet, kverulansen, oförmågan att tåla andra gudar jämte sig. Den ibland katastrofala omdömeslösheten kan illustreras med valet av ofta nog så betänkliga existenser till vänner och umgänge. Ur fördomarna och affekterna spirade groteska värderingar. Nobelpris eller annat erkännande diskvalificerade en författare helt och hållet. Barn och badvatten slogs ut med en otålig gest. Å andra sidan ett tålmod med uselheter som är fullständigt ofattbart.

Sådant får man kanske ta på köpet som den geniala ensidighetens baksida. Var inte anlagen för affekt och brinnande förakt t.o.m. nödvändiga element? Först högspänning och patos, sedan behärskning och organiserande vilja. Ur spänningen mellan de två väldiga makterna slår den blå gnistan ut – aforismen. ”Goethe har levat bäst, då han levat som belägrad”, skriver han. Bara i trångmål blir behärsksningen en moralisk makt.

Svensson gläder mer som referent än som försvarsadvokat. Han berättar mycket nöjsamt om diktarens utseende, levnadsvanor och läsning. Ekelunds lektyr var inte ensidigt exklusiv. Han konsumerade massor av memoarer och reseskildringar av ytligt sett blandat värde. Det estetiska kriteriet var utrensats. Nu sökte han moraliska hållningar i de mest anspråkslösa texter och gjorde rika och oväntade fynd.

Svenssons bok har öppnat en väg till psykologisk förståelse av Ekelund och därmed en bakport till hans diktning. Det är en omväg som mästaren själv skulle ha avvisat med raseri

och förakt. Men är det nödvändigt att acceptera Ekelunds alpromantik och exklusivitetsdröm? Han är en "svår" diktare – det medges med viss tvekan. Men har inte många mottagliga sinnen hållits avsides i onödan av de utvaldas cenakelmentalitet? Måste alternativet vara hängiven lärjunge eller helt utomstående? Ger oss inte Ekelund mest som moralist och kulturkritiker då han läses med motstånd, motvilligt accepterad, gendriven, debatterad. Kan man inte läsa honom som han själv läste en av sina stora föregångare, som en lidelsefull och tacksam motståndare?

Till cenakelmentaliteten hör att snålt hålla sin upplevelse för sig själv och kalla sin snålhet utvaldhed. Hos Svensson finns inget av detta. Hans bok om Ekelund är frukten av en generös hängivenhet och självförnekande inlevelse som måste respekteras.

Arbetarbladet 20/3 1959